

О. В. БОЙКО

Олександр Володимирович Бойко, студент магістратури Київського університету права НАН України

ЩОДО ПОНЯТТЯ «КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ»

Дослідження питань щодо забезпечення розслідування злочинів, слідчої практики проходить досить активно, адже про складність цих проблем та інтенсивність їхнього вивчення свідчить те, що в криміналістичній науці визначились неоднозначні підходи до їх пізнання.

Питання криміналістичного забезпечення досліджували такі вчені, як О. О. Белов, І. О. Ієрусалимов, А. В. Іщенко, І. П. Красюк, В. В. Лисенко, В. Г. Лісогор, Є. Д. Лук'янчиков, В. В. Матвієнко, В. Д. Сущенко, О. В. Таран, Ж. В. Удовенко, А. В. Хірсін та інші. На сьогодні існує значна кількість різних за якісним і кількісним складом його дефініцій. У наукових колах донині тривають численні дискусії щодо поняття, структури та змісту криміналістичного забезпечення. Аналіз криміналістичної літератури свідчить про широке застосування поняття «техніко-криміналістичне забезпечення» та про значну кількість монографічних досліджень, присвячених техніко-криміналістичному забезпеченню того або іншого виду діяльності, пов'язаної з виявленням, досудовим розслідуванням та запобіганням вчиненню злочинів.

Варто зазначити, що розробка криміналістичних прийомів, методів і рекомендацій щодо розслідування та запобігання злочинам має надзвичайно важливе значення, адже тільки в результаті здійснення даних дій можна досягти головної мети криміналістики – сприяння в боротьбі зі злочинністю. При цьому розроблені прийоми, методи і рекомендації повинні бути реально здійсненними і дієвими в певних ситуаціях.

Розслідування злочинів – комплексна, складна та багатопланова проблема. Складність розслідування злочинів пов'язана із необхідністю виявлення, встановлення, дослідження доказової інформації та доведення участі конкретної особи у вчиненні злочину. Особами, якими вчинюються злочинні діяння, виконується цілий комплекс дій та заходів з метою полегшення вчинення злочину та приховування його слідів. Особливо це проявляється щодо виявлення та розслідування злочинів у сфері господарської діяльності, злочинів, пов'язаних з несплатою податків. Комплексність проблеми розслідування злочинів має також різнопланову спрямованість. Напрями розслідування злочинів визначаються кримінально-правовою кваліфікацією вчиненого діяння, порядком, який визначається кримінально-процесуальним законодавством. На цей процес мають вплив управлінські рішення, оскільки у розслідуванні злочинів беруть участь співробітники як окремих підрозділів (слідчий, оперуповноважений, експерт), так і окремих органів (науково-дослідні установи тощо). На процес розслідування злочинів мають вплив різні чинники. Це відповідне грошове та матеріальне забезпечення, рівень підготовки кадрів, організація оперативно-розшукової діяльності, психологічні можливості окремих співробітників розв'язувати завдання, поставлені перед правоохоронними органами щодо виявлення, розслідування злочинів та в цілому протидії злочинності.

Зміст криміналістичної науки становлять криміналістичні знання. Вони є результатом пізнання нею закономірностей, що являють собою предмет криміналістики, і матеріалізації цього результату у вигляді запропонованих практиці засобів, методів і рекомендацій щодо розкриття та розслідування злочинів¹.

Виходячи із загальнозживаного значення слів, можна сформулювати поняття «криміналістичного забезпечення» як «постачання» криміналістичними знаннями посадових осіб, які беруть участь у розслідуванні злочинів. Дане поняття потрібно розглядати не як матеріальне забезпечення криміналістичними рекомендаціями та засобами, а як процес їх розробки та надання вказаним особам.

Уперше до поняття криміналістичного забезпечення звернувся В. Г. Коломацький, який у кінці 70-х – на початку 80-х рр. ХХ століття підготував відповідну лекцію в Академії МВС СРСР², в якій було запропоновано таке визначення: «Криміналістичне забезпечення діяльності органів внутрішніх справ з розслідування злочинів – це система впровадження в практичну діяльність посадових осіб, підрозділів, служб та органів внутрішніх справ з охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю криміналістичних знань, що втілені в уміння працівників органів внутрішніх справ використовувати наукові, методичні та тактичні криміналістичні рекомендації, техніко-криміналістичні засоби та технології їх застосування з метою попередження, розкриття та розслідування злочинів»³. Виходячи з цього визначення, можна стверджувати, що криміналістичне забезпечення – це насамперед система, яка має в своїй структурі взаємопов'язані елементи, кожний з яких може бути розглянуто окремо, при цьому тільки їх сукупність буде утворювати криміналістичне забезпечення як дієвий і цілісний механізм розкриття, розслідування та попередження злочинів.

В. О. Волинський, приділяє увагу деяким важливим обставинам:

а) самі по собі криміналістичні знання та вміння не виникають, вони формуються в процесі певної діяльності (наукової, навчальної);

б) такі знання та вміння реалізуються знову ж таки в діяльності з розкриття та розслідування злочинів;
в) застосовувати криміналістичні засоби, методи і технології можна лише тоді, коли вони розроблені й впроваджені в практику. А це також діяльність;

г) нарешті, всі ці напрями діяльності – не самоціль. У практиці боротьби зі злочинністю реалізуються їх результати, практика визначає їх зміст (цілі, завдання, форми), виходячи зі своїх повсякденних потреб⁴.

На нашу думку, потрібно погодитися з В. О. Волинським, що криміналістичні знання та вміння не виникають самі по собі, вони формуються в процесі певної діяльності і для розкриття змісту визначення криміналістичного забезпечення за допомогою вказівки на даний вид діяльності (формування криміналістичних знань) цього недостатньо.

Водночас формування (створення, розробка) криміналістичних знань передувє власне криміналістичному забезпеченню. Крім того, реалізація в діяльності по розкриттю та розслідуванню злочинів знань і вмінь, а також «визначення їх змісту (цілі, завдання, форми), виходячи зі своїх щоденних потреб» є похідним від криміналістичного забезпечення.

Проте проблема криміналістичного забезпечення набагато складніша за своїм змістом і структурою, принаймні, з погляду розв'язуваних завдань, систему яких у загальному вигляді можна представити так:

а) науково-дослідні завдання, вирішення яких спрямовано на вдосконалення складових криміналістичного забезпечення (криміналістичних методів, засобів, рекомендацій, правового регулювання їх застосування тощо);

б) організаційно-управлінські, або «зовнішні» щодо предмета криміналістики в його загальноприйнятому тлумаченні завдання. У своїй основі вони пов'язані із впровадженням сучасних досягнень науки і техніки в практику розкриття та розслідування злочинів;

в) завдання щодо використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій у повсякденній практиці розкриття та розслідування злочинів⁵.

На думку П. Т. Скорченка, техніко-криміналістичне забезпечення – це система правових, наукових, організаційних заходів з розробки, впровадження та практичного користування техніко-криміналістичними засобами й науковими методами з метою успішного розкриття, розслідування та попередження злочинів. У зв'язку з цим він виокремлює наступні елементи – правове, наукове та організаційне забезпечення⁶. Проте серед цих елементів немає найголовнішого – самих технічних засобів.

Відомий білоруський криміналіст Г. І. Грамович стверджує, що техніко-криміналістичне забезпечення – це регламентована нормативними актами діяльність науково-дослідних, судово-експертних та інших закладів, а також відповідних посадових осіб, на котрих покладено обов'язок розробки та реалізації комплексу взаємопов'язаних заходів з метою створення оптимальних умов ефективного застосування спеціальних знань та науково-технічних засобів в процесі боротьби зі злочинністю⁷. Отже, техніко-криміналістичне забезпечення розглядається ним як організаційно-функціональна система, однак автор доволі узагальнено уявляє суб'єктів цієї системи – науково-дослідні, судово-експертні та інші заклади, а також відповідні посадові особи. Тому залишається незрозумілою при цьому роль слідчих органів досудового розслідування, прокурора, які безпосередньо забезпечують функціонування цієї системи і використання її можливостей в процесі досудового розслідування злочинів. У зв'язку з цим навряд чи виправдано обмежувати її завдання лише розробкою і реалізацією заходів з метою створення оптимальних умов ефективного застосування спеціальних знань і науково-технічних засобів у боротьбі зі злочинністю. Доцільність уособлення «техніко-криміналістичного забезпечення» не лише як поняття, а й як самостійного виду діяльності працівників правоохоронних органів, зумовлена причинами практичного характеру. Загальновідомо, що необхідною умовою функціонування та подальшого розвитку кожного із інститутів в сфері кримінального судочинства є формування його основ, котрі носять комплексний характер і містять теоретичні, правові та організаційні напрями. Безумовно, теоретичні основи «техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування» повинні становити передусім положення криміналістики, тому що «техніко-криміналістичне забезпечення» формується в надрах криміналістики й адаптує її дані, розробки в контексті актуальних проблем свого розвитку. Проте обмеження застосуванням в якості наукової бази «техніко-криміналістичного забезпечення» лише криміналістики, яка безумовно є основним джерелом її засобів і методів, навряд чи продуктивне. Вочевидь, у випадку, що розглядається, доцільним слід вважати залучення елементів кримінального процесу. Визначення техніко-криміналістичного забезпечення протидії злочинності можна сформулювати як систему правових, наукових, організаційних та дидактичних заходів з розробки, впровадження й практичного застосування техніко-криміналістичних засобів та наукових методів органами досудового розслідування для найбільш ефективного вирішення цілей і завдань, що стоять перед ними.

Соціальна спрямованість криміналістики зумовлює необхідність її розвитку з урахуванням вимог і потреб практики виявлення та розслідування злочинів, у зв'язку з чим доречно буде зауважити, що ці потреби змінюються залежно від безлічі факторів, пов'язаних із процесами, що відбуваються в суспільстві. Відповідно, з часом може зазнати змін і сам предмет криміналістики, який через перераховані вище причини не може бути статичним.

Отже, єдності думок щодо поняття та змісту криміналістичного забезпечення розслідування злочинів немає. Це пояснюється тим, що забезпечення розслідування злочинів перебуває на межі криміналістики та інших наук, але тільки криміналістика заінтересована в практичній реалізації відповідних рекомендацій та пропозицій, у результатах впровадження сучасних досягнень науки і техніки в практику. Розроблення нових

і вдосконалення вже існуючих криміналістичних засобів, методів і рекомендацій – одне з основних завдань криміналістики, а ефективність таких розробок проявляється через практику використання їх результатів у розкритті та розслідуванні злочинів, що пов'язано з підготовкою фахівців, здатних професійно грамотно використовувати сучасні досягнення криміналістики.

¹ Шмонин А. В. Понятие и структура криминалистического обеспечения расследования преступлений / А. В. Шмонин // Труды Академии управления МВД России. – 2010. – № 1 (13). – С. 3–8. – С. 3.

² Коломацкий В. Г. К истории криминалистического обеспечения расследования преступлений / В. Г. Коломацкий // Информационный бюллетень. – 2001. – № 13. – С. 19–25. – С. 19.

³ Коломацкий В. Г. Криминалистическое обеспечение деятельности органов внутренних дел по расследованию преступлений / В. Г. Коломацкий // Криминалистика: в 3-х т. ; под ред. Р. С. Белкина, В. Г. Коломацкого, И. М. Лузгина. – М. : Академия МВД РФ, 1994. – Т. 1: История, общая и частные теории. – 345 с. – С. 62.

⁴ Волинский В. О. Криминалистическое обеспечение предварительного расследования преступлений: право и права, традиции и современность / В. А. Волинский // Информационный бюллетень. – М.: Акад. управления МВД России, 2001. – № 13. – С. 28–29.

⁵ Волинский А. Ф. Инновационная деятельность в криминалистическом обеспечении расследования преступлений / А. Ф. Волинский // Вестник Владимирского юридического института. – Владимир, 2001. – № 3 (20). – С. 77–79.

⁶ Скорченко П. Т. Криминалистика : технико-криминалистическое обеспечение расследования преступлений : учеб. пособие для вузов / П. Т. Скорченко. – М., 1999. – 272 с. – С. 21.

⁷ Грамович Г. И. Некоторые вопросы технико-криминалистического обеспечения уголовного судопроизводства / Г. И. Грамович // Актуальные проблемы судебной экспертизы и криминалистики : тезисы науч.-практ. конференции. – К., 1993. – С. 86–88. – С. 37.

Резюме

Бойко О. В. Щодо поняття «криміналістичне забезпечення розслідування злочинів».

У статті досліджено різні думки вчених-криміналістів щодо визначення поняття криміналістичного забезпечення розслідування злочинів.

Визначено, що комплексність проблеми розслідування злочинів має також різнопланову спрямованість, а розроблені прийоми, методи й рекомендації повинні бути реально здійсненними і дієвими в певних ситуаціях.

Сформульовано поняття «криміналістичне забезпечення», досліджено його зміст та структуру. Вказано на доцільність уособлення «техніко-криміналістичного забезпечення» не лише як поняття, а й як самостійного виду діяльності працівників правоохоронних органів.

Ключові слова: криміналістика, забезпечення, криміналістичне забезпечення, впровадження, розслідування злочинів, розробка криміналістичних прийомів.

Резюме

Бойко А. В. Относительно понятия «криминалистическое обеспечение расследования преступлений».

В статье исследованы различные мнения ученых-криминалистов относительно определения понятия криминалистического обеспечения расследования преступлений.

Определено, что комплексность проблемы расследования преступлений имеет также разноплановую направленность, а разработанные приемы, методы и рекомендации должны быть реально выполнимыми и эффективными в определенных ситуациях.

Сформулировано понятие «криминалистическое обеспечение», исследованы его содержание и структура. Указано на целесообразность олицетворения «техничко-криминалистического обеспечения» не только как понятия, но и как самостоятельного вида деятельности работников правоохранительных органов.

Ключевые слова: криминалистика, обеспечение, криминалистическое обеспечение, внедрение, расследование преступлений, разработка криминалистических приемов.

Summary

Boiko O. In relation to the concept «criminalistic provisions of crimes investigation»

The article examines different opinions of criminal scientists-lawyers in Criminology on the definition of criminalistic investigation of crimes. Certainly, that the complexity of the problem of crime investigation has also diversified orientation, and methods and recommendations, must be really feasible and effective in certain situations. It is formulated the concept of «criminalist provisions», it is explored its maintenance and structure. It is indicated that the expediency of personification of the «techno-criminalistic providing» not only as a concept but also as an independent type of activity of law enforcement authorities.

Key words: criminalistics, provision, criminalistic providing, introduction, investigation of crimes, development of criminalistics.